

MARIÀ RIBAS I BERTRAN

Coneixia de vista Maria Ribas, de veure'l a l'Escola d'Arts i Oficis, on ell ensenyava dibuix lineal. Més tard vaig saber que s'havia posat molt malalt.

Parlant amb Joaquim Llovet, l'historiador, va dir-me que en Marià ja estava convalescent i que ell l'anava a veure. Va invitar-me a anar-hi, també. Va ser la primera vegada que vaig parlar amb en Ribas i la seva esposa. Era cap a l'any 1941 o 1942. Des de llavors el visitava sovint i anava creixent l'amistat.

Ara, pocs mesos després de la seva mort, tan sentida entre els seus amics i també en tots els àmbits culturals, deu ser l'hora de donar testimoni de la seva vàlua. Se m'ha invitat a escriure als *Fulls* sobre l'amic Ribas i ho faig amb molt de gust. La seva personalitat en el camp de la història i de l'arqueologia s'ha divulgat força i segurament que d'altres estudiosos qualificats ho seguiran fent. És per aquest motiu que penso dir allò imprescindible de les activitats d'en Marià relacionades amb aquestes especialitats, per centrar-me en facetes i vivències poc conegudes i potser no tan rellevants, però que poden completar el retrat del nostre amic. Un apartat especial mereix l'aspecte d'en Marià Ribas artista integral.

Personalment, l'he conegut com a home bondadós, senzill, observador agut i conseqüent amb les seves idees. A vegades era molt reservat, parlava poc, i en altres ocasions es desbordava d'entusiasme, en parlar d'alguna cosa que li agradava. Era, això sí, un treballador incansable. En les seves converses, sempre alliçonadores, no hi faltaven alguns trets d'humor transparent, molt personal, que era bo d'escoltar-lo. Mai no es descuidava la pipa i a la seva casa a tothora hi havia el cafè a punt.

Vam anar moltes vegades fins al poblat ibèric de Burriac a fer-hi prospeccions i alguna petita excavació. Aquestes anades es feien a peu des de Mataró, naturalment, excepte quan venien visitants com els arqueòlegs Colomines o Serra Ràfols, que ens hi portava en cotxe el meu germà Jaume. Les troballes: monedes, un relleu, una petita escultura de terra cuita molt grollera... era quasi sempre de casualitat. Recordo un dia que per anar

al poblat vam passar per Agell, ca l'Ametller i el turó dels Oriols. En aquest lloc, en Ribas va descobrir part del poblat que no coneixia, molt sorprès. Allí mateix es veien diverses sitges, era l'agost de 1946. En Marià feia fotografies, escrivia i feia croquis de tot el que tenia interès. Posteriorment, encetats els anys cinquanta, sovintejarem les anades al poblat amb altres acompanyants: Jaume Lladó, Jesús Illa, Josep Reniu, etc.

També era objecte de llargues caminades les sortides a pintar. Freqüentment, sobretot a les tardes de l'estiu, ens anàvem cap a Maians, el Pi d'en Gallifa, can Gasarapa, Lorita, Mata i també algunes vegades a la platja. Tant ell com jo fèiem uns quadres més aviat de mida reduïda, com a nota de color i així l'acabàvem en poca estona. En Marià, però, a més d'això aprofitava el moment per escodrinar tots els racons, els camins, la possible paret o un rocam per si hi veia algun indici d'interès arqueològic.

En temps de vacances, no faltaven els banys a la platja, on la meua família tenia una caseta a la Mataroneta, renglera de petites edificacions de fusta que es trobaven a prop del Centre Natació. El matrimoni Ribas hi venia sovint i s'ho passava d'allò més bé. Aigua, sol, dibuixar, berenar, tertúlia, amb nosaltres i els veïns, i alguna nit sopar de peix, que cuinaven allà mateix els pescadors.

De viatges, només a Solius, una de col·lectiva a Poblet i una altra excursió a Empúries. L'estada a Poblet, de dos dies si no recordo malament, per a mi era la primera vegada que visitava el majestuós monestir; per en Marià i la seva esposa Raimunda, potser era el retrobament amb el lloc on es van conèixer i amb les pedres que tant havien estudiat durant la primera restauració del cenobi els anys 1930 al 1936, poc abans de la guerra civil.

En Ribas, quasi sempre treballava a la taula del menjador de casa seva. Pils de papers, plànols, dibuixos arquitectònics, projectes de retaules barrocs, generalment per fer-hi reconstruccions. D'aquest estil n'era un profund coneixedor. Alguna vegada deixava la seva feina i venia a casa a treballar tot col·laborant amb la part decorativa de la policromia d'escultures meves.

Marià Ribas i Bertran. Dibuix Jordi Arenas i Clavell.

Un exemple és la Verge de la Soledat que es troba a Santa Maria. Tenia un domini extraordinari improvisant l'ornamentació. Aquesta imatge va anar a les processons de Divendres Sant de l'any 1946 al 1955.

Va escriure un llibre, *El poblament d'Ilduro*, que presentà a la Societat Catalana d'Estudis Històrics i guanyà el premi Rubió i Lluch, el 1949. Editat per l'Institut d'Estudis Catalans. Vaig tenir la satisfacció i també la paciència de col·laborar-hi modestament posant en net tot el text, a estones a la llum d'una espelma, cosa del temps.

En aquells anys de postguerra existien a la nostra ciutat algunes tertúlies privades, que consistien generalment en la presència d'un personatge que presentava un tema determinat i després es feia un col·loqui amical. En recordo un, a El Canelobre de can Fité, que en Marià Ribas ens obsequià amb una curiosa efemèride històrica, la tràgica mort del príncep de Viana, amb una interessant documentació absolutament inèdita.

Durant els primers dies de la revolta de 1936 en Marià, com ja és sabut, va participar activament en la salvació del patrimoni d'interès històric d'esglésies i convents. Va fer fotografies, dibuixos i anotacions de tot el que corria perill de destrucció. A Santa Maria, va poder retirar de l'arxiu de l'orgue vell moltes partitures musicals, i del cor de l'orgue gran totes les partitures i partitures de la Missa de les Santes, que s'estava preparant. Aquell any s'hauria interpretat la Missa des de dalt el cor. Quan estava a l'església fent aquesta feina el detingueren, tot posant-lo entre les reixes de l'altar de sant Joan durant unes hores.

La seva col·laboració a l'Obra de Sant Francesc va ser molt eficaç. Ell era el tècnic i en Ferrer Clariana el coordinador. Les reunions, d'un marcat ambient místic, sempre es feien en un lloc recollit: al pis de la sagristia, al cambriol del Roser, a la sagristia de les Caputxines i alguna

vegada a casa d'en Ferrer. Els acudits d'en Marià durant les reunions a vegades desfeien la seriositat. En Ferrer s'ho prenia bé, era molt tolerant amb en Ribas.

En un dinar en què hi assistia el matrimoni Ribas i els meus familiars, vam parlar llargament sobre l'art a Mataró en aquell moment, era l'any 1945. De la conversa va sorgir la idea de celebrar la Festa i exposició de Sant Lluc, que es va fer l'any següent per primera vegada, el dia 18 d'octubre.

També vull citar la Secció d'Història i Arqueologia, de la qual s'ha parlat extensament en altres ocasions. Era la primera secció que es formava al Museu. En Marià, que era el cap, juntament amb els Ferrer, Albert, Illa, Lladó, Llovet i Martínez, va demostrar entusiasme i capacitat que va culminar amb la publicació del butlletí *Museu*, de curta durada, de gener de 1948 a febrer de 1950. Suspès de manera lamentable, en Ribas i tots els del grup, i els qui a vegades hi col·laboràvem, vam passar un disgust dels que es recorden.

Un esdeveniment a can Ribas: va néixer una nena. Volgueren que el meu pare fos el padrí i li posaren de nom Maria Dolça. Aquesta llar va omplir-se d'alegria i tendresa, però quin enrenou i quants canvis. Alguns amics vam dedicar un àlbum d'autògrafs a la Maria Dolça d'una manera un xic informal. També jo, per exemple, vaig fer de músic component una cançó de bressol. Cada dedicatòria va ser presentada, recitada o interpretada en una vetllada a casa seva.

D'aquest mateix grup d'amics d'en Ribas, qui més qui menys amb alguna dedicació artística, en vam dir Gremi de les Belles Arts. Els qui el formàvem, si no em falla la memòria, érem en Marià i la seva esposa, l'escolapi pare Roig, en Josep Punsola, en Josep Reniu, l'Enric Torra, en Joan Tutó, en Joan Casas i la seva esposa, en J. Cobos, el meu pare, el meu germà i jo mateix. Algunes vegades, també, l'Elisard Sala i la seva esposa, l'Esteve Albert, en Jaume Lladó, en Jesús Illa, en Manuel Cuyàs i la seva esposa, la Pilar Adan, en Marcel Olm, en M. Gasau, l'Honorat Vilamanyà i esposa. El Gremi portava a cap unes sessions on generalment prenién part tots els assistents, que manifestaven les seves habilitats. Cada any es celebraven a can Ribas els Jocs Florals, que eren molt especials i particulars. La Reina de la Festa era invariablement la Raimunda, esposa d'en Marià. La seva entrada al saló (menjador) es solemnitzava amb una marxa triomfal que jo interpretava al piano. El jurat acostumava a formar-lo Josep Punsola, el pare Roig i l'Esteve Albert. Tots els poetes i poetesses, a més dels guardonats, recitaven les seves obres. Sempre era un èxit.

Algunes vegades, segons el nombre d'assistents, les sessions es feien a casa per motius d'espai. Les que ja eren fixes a casa, eren la festa de Sant Jordi i la de Santa Cecília. Es presentaven obres pictòriques, es recitaven poesies i s'interpretaven peces musicals. La sorpresa va ser el dia que en Ribas se'ns presentà amb un violí. L'actuació va ser breu i senzilla, però se'n va sortir. Ningú no s'ho podia imaginar. De petit havia anat a l'Acadèmia Musical Mariana. D'entre les sessions de més envergadura trobem l'estrena de l'obra *Montserrat* d'Enric Torra, un concert de Tartini a càrrec de Joan Tutó i un de Haydn per a trompeta interpretat per Joan Casas, també els lieds per la soprano Àngels Cirera i Elisard Sala, i els de Pilar Adan i Marcel Olm. De totes les vetllades, però, la més emotiva va ser la dedicada al poeta Josep Punsola en motiu de la seva mort. Lectura d'obres inèdites a càrrec de Josep Reniu i la presència d'un bust que vaig modelar del poeta. Quasi

tots els presents van dedicar algunes paraules d'homenatge i record, i els músics van expressar-ho amb el seu art.

Dedicat també a Punsola, el Gremi va fer un llibret que aplegava una selecció de pensaments que rememoraven l'amic. La direcció del llibret va ser a càrrec d'en Marià i en Reniu. Edició reduïda i privada, impresa a ca l'Abadal.

Una anècdota: en Ribas havia fet el projecte d'un retaule per a l'altar de sant Desideri, a Santa Maria. La decoració s'estava elaborant i d'algun dels amics va sortir una idea que va agradar en Marià. Tots en corporació ens vam presentar *in situ* per decorar un fragment del retaule. Tant els pintors com els poetes i els músics, per una vegada tots vam ser decoradors.

Em podria estendre molt més amb fets i anècdotes del nostre amic, però cal dir, també, alguna cosa d'en Ribas artista. Ell no es va prodirigar gaire exposant les seves obres. Sols recordo una exposició individual, l'any 1945, al Museu de Mataró i la seva participació en diverses col·lectives. Rebé les primeres lliçons del seu pare, també dibuixant, i a l'Escola d'Arts i Oficis.

La seva obra artística es pot dividir en pintura, gravat al boix i dibuix. Com a característica de les pintures a l'oli destaca unes pinzellades decidides amb força gruix. El color dins de tonalitats mitjanes sense efectisme, sotmès a la influència d'un dibuix una mica dur i estructural. Bona mostra són els quadres de Poblet, de Canyamars i altres indrets. Els gravats al boix, de tècnica acurada, excel·leixen pel seu decorativisme, i quan el tema és religiós, quasi sempre és d'una plàstica que recorda l'estil popular del segle XVIII o anterior. Pel que fa als dibuixos artístics, a part els tècnics, li havia vist fer uns apunts al natural molt àgils i amb molta gràcia. Són d'admirar, també, els innombrables dibuixos descriptius de llocs, objectes i material arqueològic, i els d'interès arquitectònic; notables són per la seva precisió i pulcritud. També cal destacar l'excel·lent ornamentació dels seus pergamins.

D'entre totes les obres d'en Marià, crec que sobresurten els esplèndids dibuixos de Poblet, col·lecció que es guarda en el Monestir. Tant el conjunt de cada vista representada com tots els detalls, eren un estudi per a la restauració i reconstrucció del grandios cenobi.

Encara cal citar el disseny per a una làmpara votiva de plata que la ciutat, o el Maresme, ofe-

riren a Montserrat. Com totes les obres del nostre artista, tant en la composició com en els detalls demostra un gust exquisit i gran sensibilitat.

Va passar molt temps, anys, potser quaranta, que en Ribas investigava sol, dut per la seva afecció a la història i l'estima a la seva ciutat. Estudiava, escrivia, publicava i tenia estreta relació amb els més destacats arqueòlegs d'aquells temps. A vegades no li faltaven problemes i contrarietats, que l'afectaven molt. D'agraïments ben pocs, i això que els seus treballs eren desinteressats. Ens podríem preguntar: en quin estat es trobaria el coneixement històric i arqueològic de Mataró i rodalies, si no hagués existit el nostre Marià? Segurament que després d'un buit tan llarg, s'hauria tardat molt més a assolir el grau de coneixement del nostre passat que tenim avui. L'aportació d'en Ribas ha estat d'un gran valor per a tots els qui

després han continuat els treballs d'investigació històrico-arqueològica, especialment de les nostres contrades.

Vaig fer una estada a Poblet, deu fer poc més de tres anys, i els monjos en saber que era amic d'en Marià s'interessaren per la seva salut. Se'm van obrir totes les portes, fins i tot l'abat va voler parlar amb mi. El tenien en gran estima.

La comunitat de Poblet li va demanar que escrivís un llibre sobre el monestir. En Marià Ribas, molt desanimat perquè li faltaven forces, s'ho va pensar i a la fi va decidir-se. El llibre és *Reconstrucció de Poblet 1930-1936*. En Marià, a més d'autor, en fou l'editor. Dos mesos abans del seu traspàs, vaig visitar-lo i em va dedicar el llibre. Va ser el seu últim llibre i també la nostra última conversa.

Jordi Arenas i Clavell

MARIÀ RIBAS I BERTRAN

In memoriam

(Epistolari)

Era una tarda d'estiu i la ciutat estava de festa, era la Festa Major. Al «Parque», la xerradissa dels infants es barrejava amb els xisclets dels falciots i de les orenetes, i a dalt d'una tribuna molt engalanada uns senyors importants amb corbata presidien el lliurament de premis als escolars del curs 1934 de les escoles mataronines.

D'aquell acte llunyà que encara recordo amb molta nostàlgia en guardo un llibre, *Origen i fets històrics de Mataró*, que té per company *L'illa del tresor* de Stephenson que em lliuraren l'any anterior. Ambdós llibres varen despertar en la meva mentalitat d'infant dos sentiments que són propis d'aquell qui traspasa el llinar de l'adolescència: la recerca i l'aventura.

Aquest últim sentiment, l'aventura, el transcurs de la vida ja te'l procura sense buscar-lo. La recerca cal anar vers ella, podent-se aplicar en molts conceptes. Però la recerca arqueològica –descobrir el passat de l'home a través de les centúries–, fullejant aquell «llibret», com deia en Marià Ribas, em va apassionar.

El llibret era redactat en un llenguatge planer, molt condensat, gairebé pensat per al jovent, molt atraient, que em consta que va despertar moltes vocacions.

Poc m'imaginava que un dia, passats molts anys, coneixeria el seu autor amb molta amistat, col·laboraria amb ell i estamparia en la primera pàgina d'aquell «llibret» una dedicatòria que m'enorgulleix.

Parlant d'ell, en Marià m'escrivia el 30 de novembre de 1978:

«Un altre record que m'has portat a la memòria és la d'aquell modest llibret, *Origen i fets històrics de Mataró*. Si et va fer algun bé en aquells llunyans anys en sento una enorme satisfacció. I pensar que ho vaig fer com aquell qui no fa res. Recordo que es va fer amb motiu de la primera Fira Comercial, aquella Fira que em tocà d'omplir tota la planta baixa de l'edifici que actualment és la Biblioteca de la Plaça de Santa Anna. Ho vaig omplir tot de coses d'arqueologia i his-